

Vattenledningsområdet är ett friluftsområde med fin natur sydväst om Jönköping.

Ett av Sveriges första vattenverk

Mitt i friluftsområdet ligger Vattenledningsparken med Åsendammen, som är Jönköpings första vattenverk. Åsenverket försåg Jönköpingsborna med dricksvatten från 1864. Innan dess hämtade man vatten från Vättern, vilket omyndgjordes när järnvägen anlades. Vid förra sekelskiftet var Vattenledningsparken ett uppskattat turistmål med vacker utsikt, porlande fontäner och en behagfull miljö. Åsendammen är riksintressant för kulturminnesvården och hör till de tidstypiska skeenden av en modern stads framväxt på 1800-talet. Andra fornlämningar i området är betydligt äldre. Här finns hålvägar, fornåkrar och gamla odlingsrösen. Hålväg är en forntida färdled eller fägata. De syns i terrängen som en djup fåra eller mindre dalgång. En tydlig sådan finns där stigen korsar Junebäckens ravin uppströms Åsendammen.

Friluftsområdet restaureras

Åsenverket togs ur drift 1958. Tjugo år senare var dammarna förfallna och parken igenvuxen, vilket uppmärksammades av allmänheten och hembygdsföreningen. Jönköpings kommun beslutade att iordningsställa området som natur- och rekreationspark. Lagom till Jönköpings 700-årsjubileum 1984 var stigslingor röjda, fontänerna fungerade och utsikten återställd. På så sätt blev Vattenledningsparken och dess natursköna omgivning återigen en vedertagen del av Jönköpings friluftsområden och ett uppskattat besöksmål.

Tre damer på utflykt till Vattenledningsparken 1903

Vägbeskrivning:

Från Åsenvägen är det vägskyttat till Vattenledningsparken.

Buss 3 mot Tokarp stannar vid flera hållplatser nedanför friluftsområdet.

Buss 10 mot Mariebo går till hållplatser norr om Vattenledningsområdet.

Jönköpings kommun har fastställt en skötselplan för ca 200 ha av området och arbetet har delfinansierats med LONA-bidrag (lokal och kommunal naturvårdssatsning).

TEKNISKA KONTORET
551 89 Jönköping
tekniska@jonkop.se

JÖNKÖPINGS
KOMMUN
Ljuset vid Vättern

JÖNKÖPINGS
KOMMUN

Producerad av tekniska kontoret 2008

Natur och kultur i Vattenledningsområdet

Vattenledningsområdet ligger på Vätterns västra brant. Störst nivåskillnad är det i östra delen med små vattenfall och forsande bäckar. Vid Åsendammen ligger huvudentrén. Här har man en hänförande utsikt, påtaglig kulturkänsla och ett vackert vattenspel med porlande fontäner.

Skogsbete växer till blandlövskog

En gång i tiden var det åker, äng och betesmark över hela området utom i söder där Öfraboskogen tog vid. Hagmarksekar, grova tallar och hassellundar hörde till detta hårt brukade självhålllets landskap, liksom sånglärka, gök och tofsvipa. Dessa fåglar kan man fortfarande uppleva i området. Under 1900-talet sker en förändring och naturen blev mer skogbevuxen.

Blandlövskogen i nordväst var tidigare Vallbergshage och en av Åsens gårds betesmarker. Typiska svampar i gammal skogsbetesmark är karljohansvamp som är vanlig i området. Även typiska ängs- och hagmarksväxter kan man, förutom i hagmarkerna, också hitta i gläntor, vid stigar och ledningsgator, t ex gräset stagg samt liten blålocka, svinrot, jungfrulin och smultron. En orkidéäng finns i områdets södra del och där växer även slättergubbe. Ängsvädd är vanlig, särskilt i Vattenledningsparken. Ett annat trevligt inslag är forsärla hemmahörande vid Åsendammens lilla vattenfall.

Småvatten och källflöden

Friska källflöden är ett signum för denna skog i brytningen mellan småländska höglandet och det lägre landskapet vid Vättern. Här finns många alkärr med inslag av lundmiljö och källflöden samt forsande bäckar i den branta terrängen i öster. En av områdets karaktärsväxter är skärmstarr. Skärmstarr växer i tuvor vid bäckar och källflödena. Fågeln gärdsmyg är också vanlig i området, särskilt på platser där buskvegetationen är tät. Den bygger gärna bo i kvarlämnade rishögar. Denna lilla fågel flyger gärna nära marken.

Större delen av Vattenledningsområdet är ekskog, ofta i en blandning med gran, björk och rönn. På bergigare mark ökar inslaget av tall och på bördig mark finner man ekhassellundar. Granskog på bördig mark, så kallad ängsgranskog, växer på ett par ställen, men också planterad gran finns. I den branta terrängen växer lind. Några branter karakteriseras av grov rönn och hyser rikligt med död ved, vilket gynnar mindre hackspett. Spillkråka förekommer också regelbundet i området. Mycket av brantskogen är nyckelbiotoper. I den rikaste har 20 signalarter mossor och lavar hittats. Det tyder på att här har varit skog länge, mikroklimatet är stabilt och naturen värdefull.

Friluftsområde sedan länge

En av områdets största fördelar är dess tätortsnära läge. Det är nära till staden och många föreningar, skolor och förskolor besöker regelbundet området. Friluftsrådet har mulle- och strövarverksamhet. Åsendammen arrenderas av Sportsfiskeklubben. Jönköpings Södra IF har klubbstuga på Odensberg. June Hundklubb tränar i området. Flera stall finns på Hedenstorp och hästridning förekommer, särskilt i områdets södra del. Skolor och deras fritidsverksamhet är ofta vid Junebäcken.

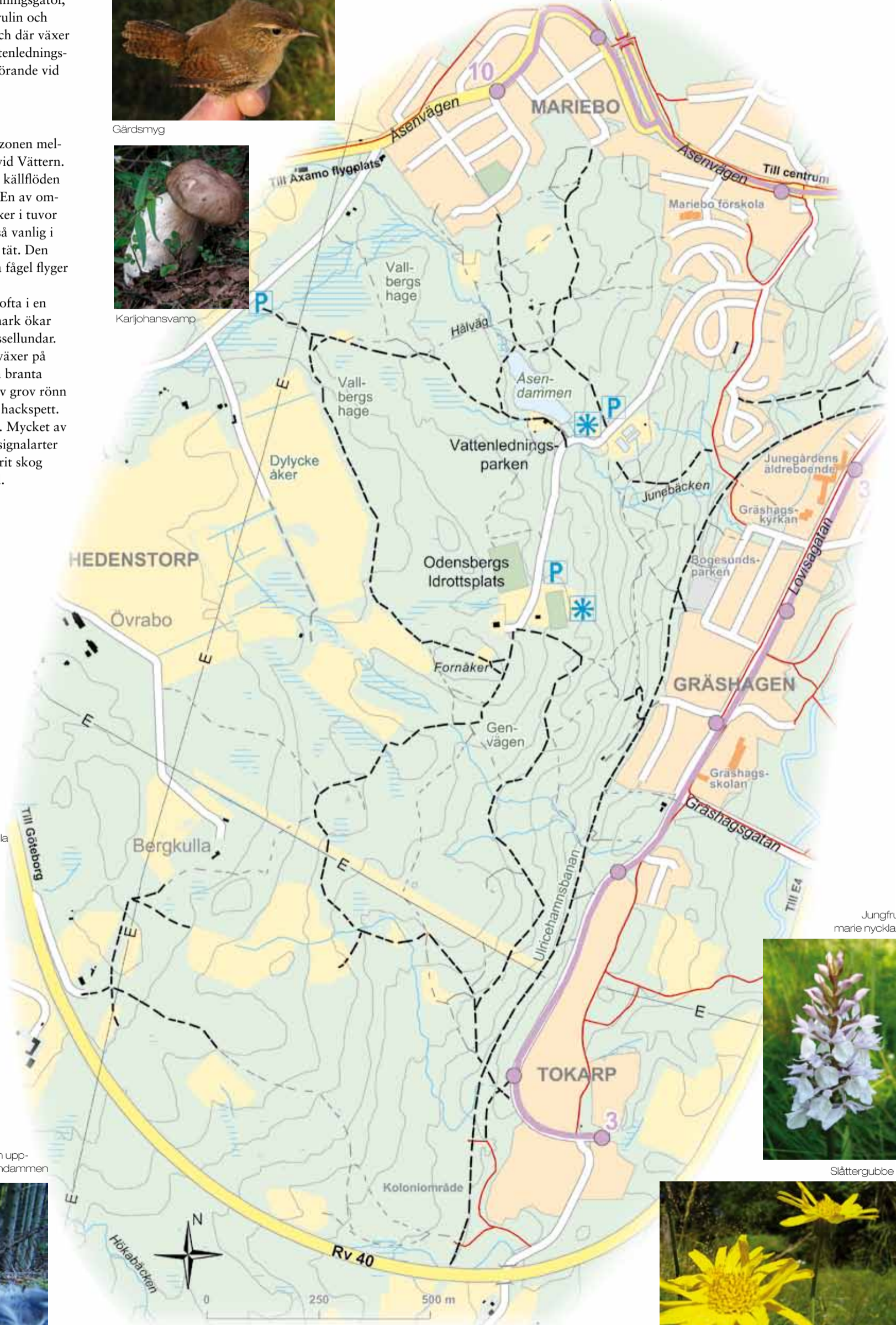
En s.k. hålväg löper genom området. Trampet av hästhovar och oxklövar, forna tiders transportmedel, har bildat en U-format skåra i marken

Gärdsmyg

Karljohansvamp

Åker söder om Bergkulla

Junebäcken uppströms Åsendammen

Både duvhök och omvårk finns i området. Fjädrarna är resterna av en slagen nötskrika

Jungfru marie nycklar

Slättergubbe

- Stig, path, Pfad
- Cykelväg, cycle path, Radweg
- Luftledning, power line, Luftleitung
- Busslinje och hållplats, bus no and stop, Buslinie und Haltestelle
- Utsiktsplats, view, Aussicht

Das Freiluftgebiet umfasst eine Fläche von rund 200 ha variationsreicher Natur.

Es liegt unweit der Stadt und ist leicht erreichbar.

Am Haupteingang des Gebietes liegt der Stauseepark (Vattenledningsparken) mit anmutigen Wasserspielen und sprudelnden Springbrunnen. Von dort hat man eine weitreichende Aussicht über die Stadt.

Jönköpings erstes Wasserwerk

Im Stauseepark liegt der Åsendammen, der für die Kulturdenkmalspflege von landesweitem Interesse ist. Der ehemalige Junebäcken wurde nach seiner Dämmung 1864 in Åsendammen unbenannt und ist das dritte angelegte Wasserwerk Schwedens. Zuvor holte man Wasser aus dem Vätternsee, was aber nach dem Bau der Eisenbahn unmöglich wurde. Der Stauseepark ist seit mehr als einhundert Jahren ein bekanntes Touristenziel.

Aus Weideland wird Wald

Einst bestand das gesamte Gebiet aus Ackerland, Wiesen und Weiden, außer im Süden, wo der Wald begann. Kräftige Kiefern, Eichen und Haselwäldchen gehörten zu dieser intensiv bewirtschafteten Landschaft. Im 20. Jahrhundert verändert sich die offene Landschaft zu einem Waldgebiet. Noch heute wachsen Wiesenpflanzen in Lichtungen und Randzonen. Teufelsabbiss, Wiesen-Wachtelweizen, niedrige Schwarzwurzel sowie kleine und große Glockenblume kommen häufig vor. Espen wachsen im Anschluss an den früheren Ackerboden, einige davon sind ziemlich alt. Knorrige Bäume sind wichtig für den Schwarzspecht, der dort seine Löcher hackt. Sie sind als Nestlöcher beliebt bei Vögeln und Säugetieren und stellen ein wichtiges Milieu für ungewöhnliche Insekten dar.

Kleingewässer und Quellströme

Der Wald im Freiluftgebiet bietet mit seiner beachtlichen Spannweite von Mischwald auf ehemaligem Weideland bis zu angepflanztem Nadelwald reichlich Abwechslung. Der gewöhnlichste Anblick ist aber die von einer Mischung aus Fichte, Birke und Eberesche umgebene Eiche. Auf zumeist steinigem Boden herrschen Kiefern vor, während Hasel auf fruchtbarem Boden wächst. Von der vergangenen Landschaft sind knorrige Bäume mit mächtigen Kronen übrig geblieben. Das Stauseegebiet besteht aus hügeligem Gelände und einem steilen Nordsüdhang im östlichen Teil. Der Junebäcken fließt hier durch eine Schlucht. An kleineren Abhängen wachsen alte Ebereschen. In den großen und kleineren bewaldeten Abhängen ist totes Holz reichlich vorhanden. Das fördert die biologische Vielfalt von Pilzen, Moosen und Insekten.

FrISCHE Quellströme sind ein typisches Kennzeichen für diesen Wald im Übergangsbereich zwischen småländischem Hochland und der niedrigeren Landschaft am Vätternsee. Hier gibt es viele Waldbäche und Erlenmoore, in denen immer wieder Haine und Quellströme auftauchen. Als gefiederter Freund kommt hier der Zaunkönig häufig vor, besonders an Stellen mit dichter Buschvegetation. Ein anderer beliebter Gast am kleinen Wasserfall vom Åsendamm ist die Gebirgsstelze.

Wegbeschreibung:

Vom Åsenvägen ist der Weg zum Stauseepark ausgeschildert.

Buslinie 3 nach Tokarp hält an mehreren Haltestellen am Fuße des Freizeitgebiets.

Buslinie 10 nach Mariebo fährt zu den Haltestellen nördlich des Stauseegebiets.

Åsendammen 1900

This recreation area of some 200 hectares has a varied nature. It is easily reached from the city centre. The Water Reservoir Park (Vattenledningsparken) forms the main entrance to the area. The park gives fascinating views over the city and has beautiful and artistic playing fountains.

Jönköping's first water works

The Åsen dam in the centre of the park is of national interest as an historical heritage site. This water catchment was created in 1864 from the stream Junebäcken, and these water works were the third to be built in Sweden. Before this construction, lake Vättern was the main water supply, which had to be abandoned

following the construction of the new railway line along the lake shore. At the turn of the 19th century, Vattenledningsparken was a well-known tourist destination.

Arable and pasture land became woodlands

At one time, the whole area consisted of fields, meadows and grazing land, except in the south, where the woods began. Large pine trees, oaks and groves of hazel were parts of this heavily farmed landscape. During the 1900s, the open landscape gradually changed and became woodlands. Today, some typical meadow flowers and plants can still be found in glades and on the edges of the woods. Devil's-bit is common, as are cow-wheat, viper's grass, harebell and peach-leaved bellflower. Aspen, some of which are very old, may be found growing near former arable land. Large trees are important for the black woodpecker to peck in, which then provides desirable nesting-holes for several smaller birds and mammals, as well as being important habitats for rare insects.

Small waters and sources of springs

The woods in the nature area are varied, ranging from mixed woods on former pasturelands, to plantations of spruce. However, the most common species found are oaks interspersed with spruce, birch and mountain ash. On rocky ground, there is a larger element of pine trees, and hazel dominates in the more fertile areas. Large trees with wide crowns and still standing are reminders of the former landscape. The area consists of broken ground with a large and steep north-to-south slope in its eastern part. The stream Junebäcken flows through a ravine and rift-valley which interrupts the steep slopes. The smaller slopes are characterised by populations of mature mountain ash. The woods on the large as well as the smaller slopes contain much dead wood, which supports a wide biodiversity of fungi, lichens and insects.

Many springs are a distinguishing feature of these woods located where the Småland Highlands border to the lower lying landscape surrounding lake Vättern. There are many treelined small streams and brooks together with alder marshes which are interspersed with tree groves and spring sources. The wren is common here, particularly in areas of dense thickets. Another inhabitant is the grey wagtail which can be seen by the dam's small waterfall.

Directions:

Leaving the city on the Åsenvägen road, follow the signs to Vattenledningsparken to the left.

Bus line no. 3 to Tokarp stops below the area.

Bus line no. 10 to Mariebo stops north of the area, Vattenledningsområdet.